MALERSLÆGTEN SKOVGAARD OG DENS FORBINDELSE MED KNABSTRUP

Ved **F. Lunn.**

I.

De ikke faa Forfattere, der siden P. C. Skovgaards Død — han var Kunstnerslægtens første — har beskæftiget sig med hans Levned og Kunst, begynder alle, uden Undtagelse, med at fortælle, at han var født paa Hammershus »ved Ringsted«. Naar Hist. Samfund for Holbæk Amt« nu har faaet den Tanke ved mig at fortælle lidt om P. C. Skovgaard og nogle af hans Efterkommere, saa maa jeg slaa fast, at en af Grundene til, at Hist. Samfund tager Opgaven op er, at P. C. Skovgaard, ligesom Vennen J. Th. Lundby, er født i Holbæk Amt. Vort Amt har altsaa den Ære at være Fødeamt, da Hammershus ligger i Amtet, og tager dermed Æren fra »ved Ringsted«.

Det er hændt mig engang for mange Aar siden, at jeg blev budt Velkommen i et Kunstnerhjem, hvor jeg ikke havde været før, med den Motivering, at jeg kom fra det Amt, den Egn, hvor dansk Landskabskunsts Vugge stod. — Dengang var jeg ikke fuldt klar over, at det særligt var P. C. Skovgaard, der tænktes paa. — P. C. Skovgaard er født ¼ 1817. Faderen var Landmand, men maatte i 1823, paa Grund af de elendige Forhold for dansk Landbrug efter Napoleonskrigene, gaa fra Gaarden. P. C. Skovgaards nye Hjem blev i Vejby i Frederiksborg Amt. Paa Akademisk Modelskole kom han 1836, og dermed var

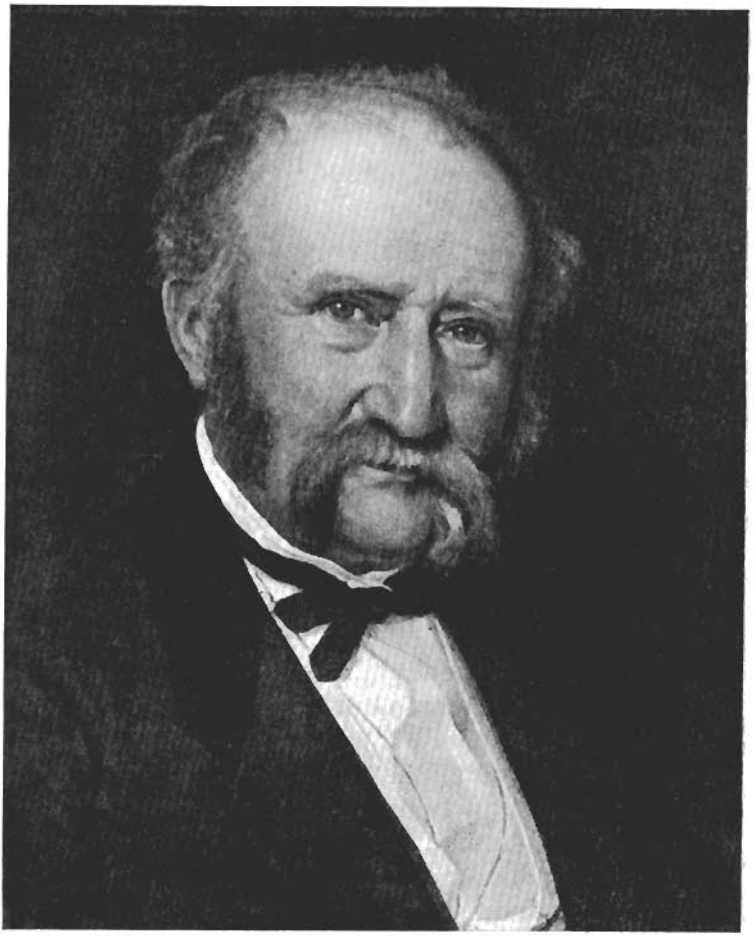

P. C. Skovgaard: Etatsraad Frederik Lunn. (Privateje.)

hans straalende Kunstnerbane begyndt. Men hvornaar søger han Motiver i Holbæk Amt, hvor Vennen J. Th. Lundby stadigt havde Tilknytning, og hvem stiftede han Bekendtskab med? Ja, vi ved, at han førte Vennen til sit Hjem i Vejby 1843, og saa ligger det vist nær at antage, at det er Lundby, der har draget ham mod Holbæk Amt. Lundby, der elskede Naturen i sit hjemlige Amt saa højt, at der

P. C. Skovgaard: Etatsraadinde Cathinca Lunn, f. Resch. (Privateje.)

endog er fortalt om ham, »at hele Italiens Herlighed var ham mindre kær end Vognserup Enge«. — I 1844 og 1845 boede Skovgaard en Tid hos Mølleejer Chr. Løppenthin i Strids Mølle, og herlige Billeder er malet herfra og i Omegnen af Skarridsø. — Antagelig er det Kunstkritikeren N. L. Høyen, der har faaet Skovgaard til Vognserup og Knabstrup. Høyen var gift med en Datter af Provst We-

Godsejer Sigismund Lunn som ung.
(Privateje.) P. C. Skovgaard.

stengaard i Kundby, hvis skønne Gravmonument, gjort af Freund, jo findes paa Kundby Kirkegaard. En Svigerinde til Høyen, Frøken Hanne Westengaard, husker jeg omtalt paa Knabstrup fra mine Drengeaar. Vognserup ligger i Kundby Sogn, og Forpagteren paa Vognserup, Neergaard, og hans Hustru, der begge var meget kunstinteresserede, var Omgangsfæller baade med Lunns paa Knabstrup og Westengaards. — I Brev til P. C. Skovgaard, dateret Nysø 3. August 1845, udtaler Høyen, at »Vognserup er fast blevet mig et andet Hjem«. — I Brev, dateret Aggershvile 7. April 1853, fra P. C. Skovgaard til Høyen, bedes denne hilse Familierne Lunn og Neergaard. Frem gennem Aarene gæstede P. C. Skovgaard Knabstrup og Vognserup og malede en Mængde Billeder dèr[1]). Jeg husker, at jeg, da hans Sønner Joakim og Niels i Anledning af 100 Aarsdagen for deres Faders Fødsel, havde foranstaltet Udstilling paa Charlottenborg af mange af hans Malerier, løselig dømte de paa Knabstrup malede Billeders Værdi i de Dage til mere end selve Gaardens. — Skønt P. C. Skovgaards Speciale var Landskabet, malede han — særlig i 40erne — og tegnede ikke saa faa Portrætter af Venner og Paarørende. Om disse Billeder skriver A. Rø-

[1]) Karl Madsen: P. C. Skovgaard og hans Sønner 1918, 25.

P. C. Skovgaard: „Fra Skarritsø". (Statens Museum for Kunst.)

der[1]): »Der er en Kraft og Resoluthed i hans Stregføring, der giver de store karaktergivende Former med en usvigelig sikker og plastisk Sans. Der er iblandt disse Portrætter en Række fortræffelige Karakterhoveder, der i deres skarpt skaarne prægnante Form med deres strenge forbeholdne, lidt mutte Udtryk, kan minde noget om ypperlig gammel tysk Portrætkunst fra det 16. Aarhundrede«.

Første Gang jeg drøftede hans Landskabskunst med min afdøde Tante, Billedhuggerinden og Dyremalerinden Agnes Lunn, fortalte hun mig, at han, om man saa maa sige, pyntede paa de Motiver, han havde valgt at male, og jeg har jo hørt fortælle den Udtalelse af ham, idet han saa paa et Billede af Rafael: »det gør ikke noget, om man lyver, blot ingen kan se det«. — Det er jo ogsaa en kendt Sag, at Eckersberg ved at se paa et Billede, Skovgaard malede, hvor han indsatte Træer, der ikke stod i Landskabet, udbrød: »han vil jo gøre Landskabet kønnere, end Vorherre har gjort det«[2]). — Naar

1) A. Røder: Landskabsmaleren P. C. Skovgaard.
2) Karl Madsen: P. C. Skovgaard og hans Sønner, 34.

P. C. Skovgaard: Malkeplads ved Knabstrup. (Privateje.)

jeg ser paa det mest kendte Billede af ham fra min hjemlige Egn, hans store, dejlige, hans sidste og ikke helt fuldførte »Sommereftermiddag paa Malkeplads ved Knabstrup«, malet 1874—75, da ved jeg jo, at den malede »vide Horisont, der bærer en Mindelse om Italien«, som Henrik Bramsen[1]) skriver, er Komposition, men mit Hjerte bankede af Glæde, da jeg engang læste, hvad Carl Andersen skrev i Ill. Tidende 25/4 1875: »Det var undertiden en fri Composition, han gav os, snart saa han det da her, snart der Motivet, der blev til den store Digtning i Farver, som vi dog alle kendte i Virkeligheden, fordi det jo var vort eget Hjem, han førte os ind i, om vi end mangen Gang undrede os over, at al den Skønhed og Rigdom virkelig var der«. — A. Røder minder i sin Omtale af hans Landskabskunst om, hvor suverænt han kunde tilkomponere i sine Landskaber, for at skabe den Billedvirkning, han tilstræbte, hans store Stilfølelse, der lader hans Kunst

[1]) Henrik Bramsen: Landskabsmaleriet i Danmark, 1935.

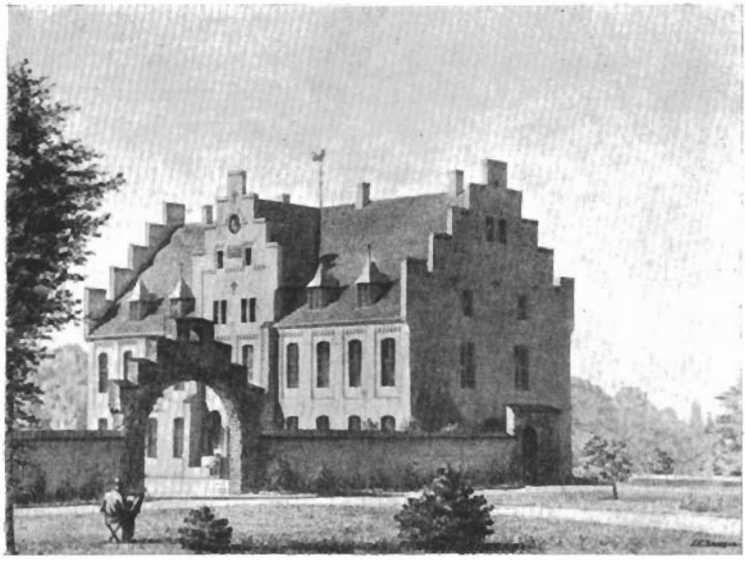

Hovedbygningen paa Knabstrup. Tegning af Joakim Skovgaard, indsendt da han ønskede Optagelse paa Akademiet. I Forgrunden ses P. C. Skovgaard malende. — (Findes paa Museet i Viborg.)

løfte sig højt og mægtigt over vor øvrige Landskabskunst, som Skovens Kæmper rejser sig over Underskovens lave Krat.

I Højskolebladet af $^{4}/_{11}$ 1892 skriver Sigurd Møller en lang Artikel om P. C. Skovgaard og slutter saaledes: »Saa vil da hans Navn leve, hans Værker forstaas, saa længe Bøgen trives i Danmarks Sommersol, og hvilke Strømninger og Svingninger vor Landskabskunst end vil blive underkastet, medens Aarene skifte, vil dog næppe den Tid komme, da den ikke længere i sine bedste Frembringelser bevarer i sig noget af det, hvortil Skovgaard har vist Vej«.

P. C. Skovgaard døde 13. April 1875, 58 Aar gammel[1]). — Der er noget symbolsk i hans sidste Arbejde »Sommereftermiddag paa Malkeplads ved Knabstrup«. Han gaar paa Billedet med sine Sønner Joakim og Niels,

[1]) Holb. Amts Avis bragte $^{24}/_{4}$ 1875 et smukt Mindedigt, sign. T. S.

Joakim Skovgaard: Vej ved Knabstrup. (Privateje.)

en paa hver Side, ind i det dejlige Landskab. Malekunsten var den Livsgerning, Sønnerne begge havde valgt. — Det er som anede P. C. Skovgaard, at hans Tid snart var omme, og at han ved sin Gang med Sønnerne testamenterede disse det at kunne male i den skønne Egn, hvor han selv havde præsteret saa mange af sine ypperlige Værker.

II.

Naar Slægtens 2. Generation, Maleren Joakim Skovgaard og Maleren og Billedhuggeren Niels Skovgaard, nu omtales her, saa bliver det kun i deres Knabstruptid, d. v. s. den Tid af deres Ungdom, hvor de jævnligt kom paa Knabstrup for at male, og senere naar Niels enkelte Gange søgte Assistance til et eller andet, og naar Joakim og hans Hustru, som mine Forældre, Sigismund og Mariane Lunn, havde sluttet Venskab med, besøgte Knabstrup, og han tit søgte, om jeg saa maa sige, praktisk Hjælp til sin Kunstnergerning. Jeg kommer ikke ind paa hans Vallekildetid eller hans Stortid med de bibelske Motiver, hans Udsmykning af Viborg og Lund Domkirker, ejheller paa Niels' Billedhuggervirksomhed, dertil er jeg ikke kompetent, og det har jo heller ikke noget med Knabstrup at gøre, jeg holder mig kun til mine Forældres og mine egne Oplevelser med og Erindringer om Brødrene, deres Færden og deres Arbejde paa Knabstrup. Deres Kunstnerbane blev jo en anden end at vandre deres Faders Stier i dejlige sjællandske Landskaber. Saadan begyndte de, men

J. Skovgaard: I Nærheden af Herregaarden Knabstrup. (Privateje.)

snart blev Maalet et andet. — Joakim og Niels var forskellige, Karl Madsen skriver »som Eg og Bøg«[1]), fortsætter og slutter sin Beretning om dem saaledes: »Det ligger nær at ligne dem med Ørnen og Lærken i Grundtvigs Digt. Men Lignelsen halter; der kan være baade Ørneflugt og Lærkesang i Arbejder af dem begge i de fremragende Værker, hvor deres af en ukuelig Viljestyrke trofast støttede Luner har tilladt dem sejrrigt at naa deres Stræbens høje Maal«. — Det var allerede i deres Stordrengeaar, deres Fader indførte dem paa Knabstrup. Fra 1875 til 1880 var de der baade ved Sommer og Vintertid. Jeg husker dem engang som ivrige Klappere ved en Jagt. To Gange har jeg været Forgrundslømmel paa Billede, malet af Joakim, en Gang malet af Niels. Ikke saa faa gode Landskabsbilleder er malet paa Knabstrup i de Aar, men saa droges Brødrene mod andre Himmelstrøg. Senere frem i Tiden kom Niels kun momentvis, Joakim tit herud, som foran nævnt. — Et Eksempel:

1) Karl Madsen, 59.

Mandag, 18. Oktober 1897.

Kjære Hr. Godsejer Lunn!

Jeg talte med Frk. Agnes Lunn, og hun bestyrkede mig i Troen på, at de gærne både kan og vil hjælpe mig med noget, jeg behøver, nemlig skaffe mig et nyskudt rådyr (hun) til model. Jeg så på et, hun har hængende, og det er vel tilstrækkeligt blødt, men mangler maven. Desværre er de allerede i vinterdragt. Men enten Onsdag eller Lørdag, om alt går vel (det er mig ikke muligt endnu at bestemme hvilken af Dagene) tager jeg til Knabstrup, så jeg er der med det første Tog, der standser ved holdepladsen, det er vist kl. 9½, og så er det min tro, at når jeg viser mig, og De i forvejen har fået min Bøn, De da både kan og vil lade skyde et dyr, som jeg kan få opstillet, inden det rendses og stivner. Skulde det blive regn, vil der måske dog være tid til at få det i hus. Jeg trænger også til en udvoksen knøs til at holde det i en bestemt stilling.

Skulde De ikke kunne eller ville hjælpe mig, får jeg lov at besøge Dem og hilse paa gamle venner, hvilket jeg da agter at gjøre i begge tilfælde.

Med de venligste hilsner til Dem og Deres Frue fra min kone og Deres hengivne

Joakim Skovgaard.

Det var til Billedet »Jomfru i Hindeham«, færdigmalet 1899, at Joakim havde Brug for Raalammet, og dets Stilling skulde være med Nakken bøjet, som naar man skal give et anskudt Raadyr Fangst. Dyret blev skudt paa Frederikshøj. — Engang kom Joakim Skovgaard for at finde en ung Piges rødgyldne Haar, en anden Gang for at male en af mine spættede Hingste, begge Dele til Gobelinerne til Christiansborg Slot. Engang skulde han bruge en Kat, men den skulde have en vis Størrelse og et vist Udseende. Min Børneflok og et Par enkelte andre blev sat til at indfange Gaardens Katte og hente Katte fra Arbejderboligerne til Joakims Beskuelse. Ingen fandt Naade for hans Blik. Efterhaanden blev Børnene kede af Forestillingen, og min Datter Elise stillede saa i Kontoret, hvor Joakim sad eller halvlaa i en Lænestol i Samtale med mig, lagde sin private Kattekilling paa Maven

Joakim Skovgaard: Jomfru i Hindeham. 1899. (Privateje.)

af ham og sagde: »Nu er vi kede af at fange Katte til dig, nu kan du male min lille Mis, den er god nok«. — Nej, hvor det morede Skovgaard. — Smedens Kat i Skt. Thomashusene maatte holde for.

Dengang jeg fik mit stærkeste Indtryk af Joakim Skovgaards enorme Energi, naar han havde et Maal at ville naa, var en Sommer, han skulde bruge et Lam med et særligt mildt, ligesom taknemmeligt Udtryk. Det var til »Hyrden finder Lammet« (1909). Vi kørte rundt fra Sted til Sted og fandt et i en Fold nær Løvenborg. Ejeren, hans Karl og jeg forsøgte forgæves at fange det. Saa smed Joakim Trøjen og vilde være med. Hans magre Skikkelses Løb efter Lammet var ubeskrivelig morsomt, men Lammet fik han.

Senere i Tiden sendte han sin Søn Johan Thomas til Knabstrup at male Ting, han havde Brug for, men det skal nævnes under Omtalen af 3. Generation.

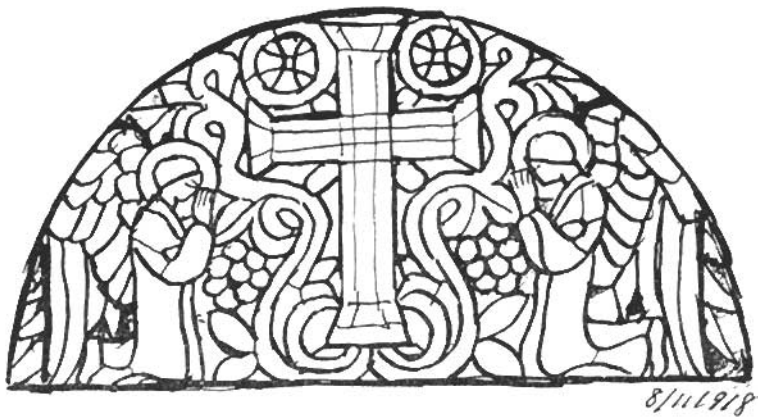

Tegning til Minderuden i Sdr. Jærnløse Kirke*).

Da den store Sorg havde ramt ham og hans Hustru, at to Sønner en Dag druknede i Roskilde Fjord, boede de i lang Tid hos mine Forældre. — Der findes en Tegning fra Joakim Skovgaards Haand, hvorpaa man ser to Drenge i en Baad støde fra Land, og paa den anden Side Vandet skimter man et stort Slot paa et Bjerg. Under Tegningen har han skrevet det sidste Vers af Salmen »Den signede Dag«:

Saa rejse vi til vort Fædreland,
Der ligger ej Dag i Dvale,
Der stander en Borg saa prud og grand
Med Gammen i gyldne Sale.
Saa frydelig der til evig Tid
Med Venner i Lys vi tale.

Sorgen over de to Drenges Død var ubeskrivelig stor, men hans dybe kristne Tro bar igennem. — Da min Kone og jeg mistede vor ældste Søn, Hans, 19 Aar gammel, skrev han de kendte Linier til os:

„Guds Fred med vore Døde i Danas Rosengaard,
Guds Fred med dem, der bløde af dybe Hjertesaar".

Joakim Skovgaard var født 1856 og døde 1933.

*) Glasmosaik. Tegningen af J. Skovgaard. Farvelægningen af J. Th.

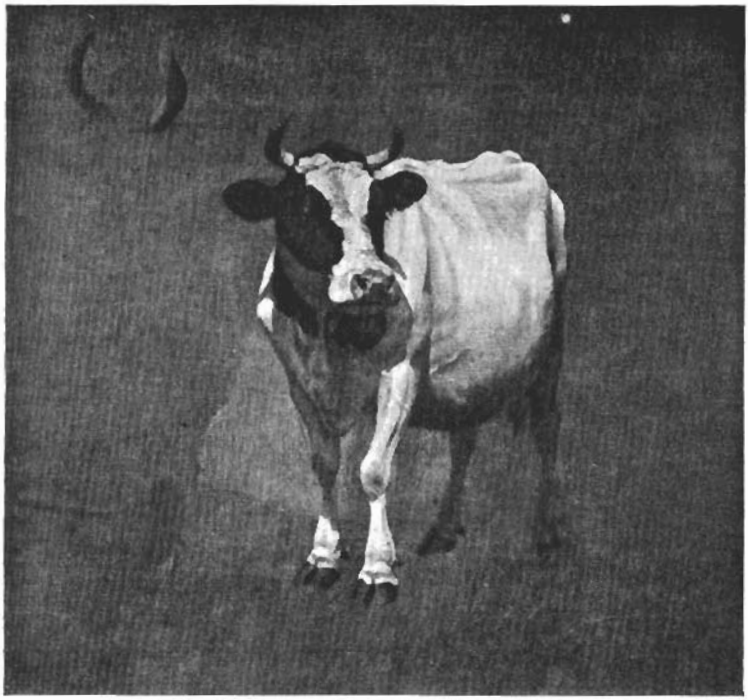

Niels Skovgaard: Kostudie.

Den yngste af Brødrene, Niels, var født 1858 og døde 1938. Med ham har Knabstrup ikke haft saa megen Berøring som med Joakim, og jeg kun lidt. Han var paa Knabstrup i 70'erne og i 1885. Sidste Gang, han gæstede Gaarden, var i 1910. Jeg vil gennem et Par Breve lade ham selv fortælle lidt om sine Oplevelser og Indtryk.

Den 3. August 1877 skriver han til sin Søster Cathrine (Susette, gift Holten), men fortæller intet om sin Malen, men derimod, at han har været med til et Vælgermøde i Jyderup, hvor han første Gang har set Christen Berg.

Dateret 8/9 1877 findes en Klade til et Brev, jeg ikke tvivler om er afsendt. Det lyder saaledes:

Niels Skovgaard: Køer paa Mark ved Knabstrup. (Privateje.)

Kære Fru Lunn! (Etatsraadinde C. Lunn.)

Skønt De var saa venlig at sige, dengang jeg rejste, at jeg ikke behøvede at skrive til Dem, saa synes jeg dog, at da De har udvist saa megen Venlighed og Gæstfrihed imod mig, saa vilde det være daarligt, om jeg ikke engang kunde sige Dem Tak derfor, da jeg dog er Dem overmaade taknemmelig. Jeg var rigtig saa glad ved at være paa Knabstrup, jeg havde det saa godt og befandt mig omtrent som hjemme, og hvad Maleriet angaar, saa tror jeg ikke heller, jeg kunde være noget Sted i Danmark, og vist næppe engang i Udlandet, hvor der var mere for mig at male, ja, der er saa umaadeligt rigt paa Motiver, saa man stadig ser nye Ting, som man slet ikke har haft Anelse om, og som man kan have gaaet forbi mange Gange uden at lægge Mærke til, men som man saa ganske tilfældigt faar Øje paa — — —

Sluttelig beder han hilse Etatsraadinden og den øvrige Familie.

Den $16/8$ 1878 skriver han fra Knabstrup til Søsteren, og i Brevet findes bl. a. dette:

„— — Vil du nu i Tankerne følge mig, saa skal du faa at vide, hvad jeg maler. Først gaar vi ud af den Port, som ikke er der[1]), derpaa drejer vi til til venstre; naar vi nu har gaaet lidt, gør vi et lille Sving til højre, og lidt efter kommer vi til Skt.

1) Der havde været en Port, men efter dens Nedrivning vedblev man at kalde Udgangen Porten.

Niels Skovgaard: „Udkanten af gl. Herregaard". — Nu nedrevne Bygninger af Herregaarden Knabstrup. (Statens Mus. for Kunst.)

Thomashusene, der drejer vi først til venstre og saa til højre. Noget efter kommer vi til en Vej, der løber lige paa tværs paa den, vi gaar, hvilken hører op, det er den, vi gaar paa, der hører op, for nu gaar vi til venstre paa den anden, og kommer omsider, efter først at have gjort et lille Sving til højre, forbi en Mølle ved Navn Vente eller Vented, til Møllegaarden, men det ved du nok allerede af Fasters Brev, at det er den, jeg maler. Du er jo saa godt kendt paa Knabstrup, saa du kan nok hitte ud af dette her. — Motivet ser saaledes ud (her er tegnet en lille Skitse). — Saa maler jeg ogsaa lidt Klatteras ved Avlehaven og i Hellede Skov" — — —

Niels Skovgaard har givetvis haft Følelsen af, at hans Vejbeskrivelse ikke var særlig nem at finde til Møllegaarden efter, siden han appellerer til Søsterens Lokalkendskab. —

Det er tydeligt, at Niels Skovgaard i sin Ungdom havde megen Interesse for Dyremaleriet. Der findes en hel Del Dyrestudier, gjort paa Knabstrup, flere er meget smukke. Kun én Gang har jeg haft den Glæde at assistere ham i saa Henseende, men det var paa et meget senere Stadium. Det var i 1910 eller 1911. Det gjaldt et

Niels Skovgaard: „Vej forbi en lille Sø" ved Knabstrup. (Privateje.)

Lam til Rigshospitalets Altertavle. I 1913 fik jeg i den Anledning nedenstaaende Brev og omtalte Bog.

Karlsberg, Hillerød, 7.—3.—1913.

Kære Forpagter Lunn!

Da jeg var paa Knabstrup, og De hjalp mig til et Lam at male efter, fik jeg med det samme Lejlighed til at se, hvad for nogle prægtige Børn, De har, og jeg bestemte, at naar de Eventyr, som jeg dengang tegnede Billeder til, udkom, saa skulde de have Bogen. Nu er det Tidspunkt indtruffet, og her er den. Vil De saa nok være saa god at give den til Børnene eller til et af dem, ligesom De synes. Og saa beder jeg Dem hilse Deres Forældre meget fra mig, og maaske maa jeg have Lov til ogsaa at bede Dem hilse Deres Hustru, som jeg aldrig har set.

Deres hengivne

Niels Skovgaard.

Bog og Brev gemmes af min yngste Datter, Hylleborg. Det er sidste Gang, jeg ved noget om Forbindelse mellem Niels Skovgaard og Knabstrup.

Joh. Th. Skovgaard: Landskab N. O. for Knabstrup Teglværk. (Privateje.)

III.

Niels Skovgaard har en Søn, der er gaaet Kunstnervejen, Hjalte Skovgaard, men han har aldrig haft Tilknytning til Knabstrup. Derimod har Joakims ældste Søn, Johan Thomas, opkaldt efter Bedstefaderens Ven, Johan Thomas Lundby, taget Arven op og tit glædet Knabstrup og Slægten dèr med Besøg. — Godt 30 Aar efter, at Bedstefaderen malede sit sidste Billede »Malkepladsen«, staar Johan Thomas det samme Sted, Nordøst for Knabstrup Teglværk, og tegner. Resultatet er ikke det pompøst komponerede Billede, men lidt af Landskabet i al sin naturlige Skønhed; saa er her jo fra den Plet noget for hver Smag. Den fine Pensel, som Bedstefaderen al sin Tid, Faderen og Onklen i deres Ungdomstid brugte, er jo ikke i Mode mere. Det gik min Kone saadan, da Johan Thomas kom at aflevere et bestilt Billede, ganske nydeligt, af Trægruppen ved Avlehaveengen, at hun spurgte, hvornaar det blev malet færdigt. Hun syntes ikke, det var penslet nok ud i Detaillerne.

Joh. Th. Skovgaard: Fra Avlehaven mod Knabstrup Dyrehave. (Privateje.)

Johan Thomas maatte belære hende om, at der blev ikke lavet mere ved det. — Portrættegning og Portrætmaling har Johan Thomas ikke givet sig meget af med. Paa Knabstrup er allenfals kun gjort et Billede, det paa næste Side gengivne fra 1914 af min Datter, nylig afdøde Sygeplejerske Helga Lunn, som lille Pige. Det er ypperligt udført, og — som jeg synes — med samme mutte Drag, der, som nævnt foran, karakteriserede Bedstefaderens Portrætter.

Oftest kom Johan Thomas til Knabstrup i de Aar, hans Fader arbejdede med Tegningerne til Gobelinerne til Christiansborg Slot. Der hjalp han med at skaffe Studiemateriale, og det skete som Regel paa Knabstrup, hvor Joh. Th. Skovgaard uforstyrret kunde faa malet alt, hvad hans Far ønskede. Blandt meget andet husker jeg saaledes en aldeles henrivende Brombærgren. — Sidste Gang, Johan Thomas har arbejdet paa Egnen, var, da han i 1938

Joh. Th. Skovgaard: Frøken Helga Lunn som Barn.

malede Altertavlen i Butterup Kirke. — Han har hentet sin Hustru i vort Broderland Sverige, saa saare naturligt gik hans Vej til »hinsidan Sundet«, men Forbindelsen med Knabstrupperne er ikke brudt. — Johan Thomas Skovgaard beboer i Rosenvænget i København den Villa, hans Fader og Bedstefader ogsaa har boet i.

Om der findes noget Sidestykke til det, at en kendt Kunstnerfamilie i tre Generationer er kommet til samme Plet Land og samme derboende Slægt for at udøve Kunst, ved jeg ikke, dog tror jeg, det turde være sjældent, men

Joh. Th. Skovgaard: Altertavlebillede i Butterup Kirke.

ét ved jeg, og det er, at kunde de røde Mure med de takkede Gavle paa Knabstrup tale, kunde de skønne Banker faa Mæle og de gamle Træer i Parken og Skovene udtrykke lydeligt, hvad de hvisker, naar den lune Sommeraftenvind stille suser i deres Kroner, da vilde man faa høre Knabstrups Fryd over at have haft den Lykke gennem saa mange Aar at have kendt og kunnet være noget for Kunstnerslægten Skovgaard.

Rettelser: S. 18, Etatsraadinden, læs Etatsraaden.
S. 21, ældste Søn, læs næstældste Søn.
Lundby, læs Lundbye.